

ББК 63.3 (2)
Л 6:79

Археологический альманах, №13. Донецк, 2003
Archaeological almanakh, №13. Donetsk, 2003

Том содержит публикацию материалов по проблемам среднего и позднего палеолита Африки и Евразии.

Рассчитан на специалистов в области первобытной истории и археологии, студентов и преподавателей ВУЗов, краеведов.

Утвержден к печати Ученым советом Института археологии НАН Украины.

Рекомендован к печати Ученым советом Донецкого областного краеведческого музея.

ISBN 966-556-431-5

Журнал зарегистрирован Донецким областным комитетом информации
9 декабря 1997 г. (ДЦ, №1265).

Редакционный совет:

Стасевич В.П. — начальник управления культуры Донецкой
облгосадминистрации, заслуженный деятель искусств Украины
Денисенко Е.И. — директор Донецкого областного краеведческого музея,
заслуженный работник культуры Украины

Ильяшенко Т.В.

Колесник А.В.

Полидович Ю.Б.

Дегерменджи С.М.

Гл. редактор:	к.и.н.	Колесник	А.В.
Редакционная коллегия:	д.и.н.	Гладких	М.И.
	д.и.н.	Зализняк	Л.Л.
	д.и.н.	Сухобок	О.В.
	д.и.н.	Терпиловский	Р.В.
	д.и.н.	Черненко	Е.В.
	д.и.н.	Отрошенко	В.В.
	д.и.н.	Леонова	Н.Б.
	к.и.н.	Гершкович	Я.П.
	к.и.н.	Цимиданов	В.В.
	к.и.н.	Полидович	Ю.Б.
		Коваль	Ю.Г.
Рецензенты:	к.и.н.	Кухарчук	Ю.В.
	к.и.н.	Степанчук	В.Н.
Технический редактор:		Усачук	А.Н.
Компьютерная верстка:		Чернобровкин	А. Г.

Tuffreau А., Голованова Л., Дороничев В., Wurz S., Чабай В., Демиденко Э., Кулаковская Л., Усик В., Колесник А., Весельский А., Сапожников И., Снежко И., Гавриленко И., Оленковский Н., Нужный Д., Горелик А., Цибрий А., Цибрий В., Петрунь В.

ДО ПИТАННЯ ВИВЧЕННЯ СТРУКТУРИ КУЛЬТУРНОГО ШАРУ АМВРОСІВСЬКОГО КІСТКОВИЩА

Сніжко І.А.

The article is devoted to the result of spatial analysis of faunal remains from Amvrosievka bison bone bed. It appears that the different parts of the bone bed had different functional character. Formation of these parts is connected with primary realization first or second stage of utilization of the hunting bag at the end of definit huntings. It follows that speak about monolithik structure of the cultural layer there are no reasons.

Амвросіївське кістковище бізонів – унікальна пам'ятка, дослідження якої дають можливість реконструювати процес розбирання здобичі пізньопалеолітичними мисливцями. Культурний шар кістковища містить безпосередні свідчення утилізації туш впольованих тварин. Це кістки із слідами різання крем'яними знаряддями і самі ці знаряддя, кістки із слідами давніх зламів, а також просторова структура культурного шару. Саме результатам планіграфічних досліджень розміщення фауністичних решток присвячена ця публікація.

Базу дослідження становлять матеріали, отримані під час розкопок кістковища, що проводились у 1986–1994 рр. під керівництвом О.О. Кротової. Досліджувались дві ділянки у східній частині (Центральний розкоп) та західній (Західний розкоп) частинах кістковища (рис. 1). Для дослідження культурного шару була використана методика вивчення окремих умовних горизонтів потужністю 10–15 см. Кожний елемент культурного шару, його положення та знаходження відносно інших детально описувались. В такий спосіб на Західному розкопі було досліджено 12 умовних горизонтів (вся товща культурного шару), на Центральному – 3 умовні горизонти [Кротова, 1988, с. 88]. Для кожного горизонту складались окремі описи кісток, визначення яких було виконано у 1986–92 рр. палеонтологами Н.Г. Белан та Г.М. Лебідь, матеріали 1993–1994 рр. попередньо визначені О.О. Кротовою та І.А. Сніжко.

Метою даного дослідження було з'ясувати, чи існують розбіжності у складі фауністичних решток на різних ділянках культурного шару і встановити природу цих розбіжностей.

Свого часу статистичне дослідження роз-

ташування різних елементів кістяка на площі кістковища було проведено Н.Б. Леоновою та Є.В. Міньковим на базі матеріалів 1940 та 1949 рр. з розкопок І.Г. Підоплічка та П.Й. Борисковського. Вони порівняли склад кісток з поверхні культурного шару та нижньої його товщі на південно-західній ділянці (розкоп 1940 р.) і дійшли висновку, що суттєва різниця між ними відсутня, тобто культурний шар кістковища є структурно монолітним утворенням. Порівнявши на цій основі дві досліджені на той час ділянки – південно-західну (розкоп 1940 р.) і північно-східну (розкоп 1949 р.) (рис. 1), автори відзначили певні розбіжності, що були пояснені діяльністю з утилізації здобичі. На думку Н. Б. Леонової та Є.В. Мінькова, місце безпосереднього розбирання знаходилося у північно-східній частині кістковища, звідси черепи та більшість кісток приносились на південно-західну ділянку [Леонова, Міньков, 1987, с. 41–42].

Обробляючи матеріали 1986–1994 рр., я використала іншу методику, проаналізувавши склад фауністичних колекцій окремо для кожного умовного горизонту. Отримані результати досить цікаві.

Для Західного розкопу спостерігається наступна картина розміщення кісток у вертикальній площині (таб. 1).

Для рогових стрижнів та кісток черепа максимальні значення – 16,7%, припадають на IV умовний горизонт, а мінімальні – 1,5%, на VII–VIII (рис. 2). Показник для нижніх щелеп високий у I горизонті (4,5%), потім він знижується і знову підвищується, сягаючи максимальних позначок в нижніх горизонтах (6,7% та 5,3%) (рис. 3). Верхніх зубів загалом більше, ніж нижніх. Всі зуби краще представлені у верхніх

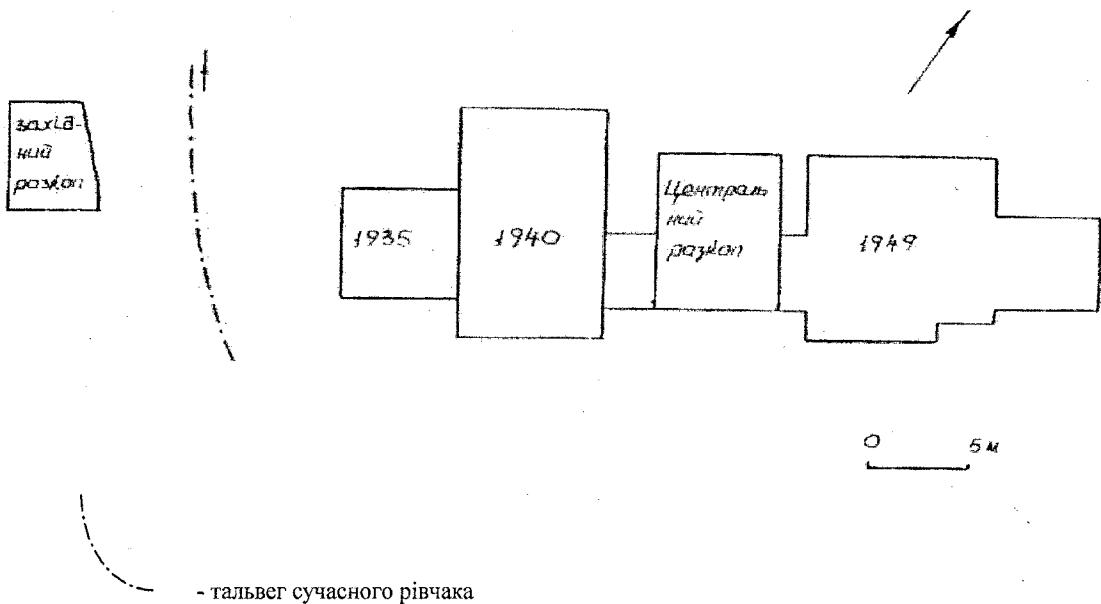

Рис. 1. План розташування розкопів на кістовищі.
 Fig. 1. The general plan of the Amvrosievka bone bed.

горизонтах (з I по IV), до низу їх кількість значно зменшується (рис. 4).

Хребці всіх відділів представлені відносно рівномірно. Їх менше тільки у III горизонті, вглиб шару кількість збільшується (до V горизонту) і потім плавно зменшується до низу (рис. 5). Повільне зростання відсотку демонструють ребра: з 7,9% у I горизонті до 51% у VI, потім ці значення трохи опускаються до 39,3% у IX–XII горизонтах (рис. 5). Відсоток слідів розбирання на ребрах так само зростає, сягаючи максимуму у VII–VIII горизонтах, де що знижуючись у IX–XII [Снежко, 2000, с. 116].

Лопатки не відзначені у VII–VIII горизонтах, в інших вони представлені невеликою, але стабільною кількістю (табл. 1). Тазові демонструють значно вищі абсолютні показники, вони є в кожному умовному горизонті приблизно в однаковій пропорції (в межах 5,1%–1,7%), менше їх тільки у VI горизонті (2,3%), а максимальні значення—10,9%, припадають на нижні горизонти. Свідчення розбирання на лопатці є тільки у V та VI горизонтах, для тазових найбільші значення походять з V та VII–VIII [Снежко, 2000, с. 116, 119–120].

Що стосується кісток кінцівок Іланки (стілоподію), для плечової найбільший відсоток (4,2%) спостерігається у II горизонті, стегнової - у I горизонті (6%), потім він поступово зменшується. Після VI горизонту плечові взагалі не

зустрічаються, стегнових також дуже мало (рис. 6).

В загальних рисах така ж тенденція спостерігається і відносно кісток Планки (зейгоподію): променевих найбільше у I горизонті (3%), великогомілкових - у II (4,2%), у наступних значення коливаються в межах 0,7%–1,9% та 0,7%–2,6% відповідно (рис. 7). Кістки метаподій, серед яких загалом більше, ніж вдвічі, переважають плоскові, представлені переважно у верхніх горизонтах. П'яних трохи більше у II, III та VII–VIII, плоскових у I, II і V умовних горизонтах (рис. 8). Відсоток слідів розбирання має найвищі значення у IV та VII–VIII умовних горизонтах [Снежко, 2000, с. 116, 119–120]. Відсоток фаланг загалом значний, до V горизонту включно—від 8,4% до 14%, в нижніх горизонтах він трохи зменшується в межах від 8,3% до 3,5% (рис. 9).

Хочу звернути увагу на розподіл краніальних кісток та фаланг (рис. 2 та 9). Якщо наявність цих кісток фіксує місце проведення первинного розбирання [Binford, 1989, р. 227–228], то можна припустити, що під час проведення операцій з розбирання здобичі, наслідком яких стало утворення V горизонту, саме на цій ділянці відбувався перший етап утилізації, а для VII–VIII—перший етап відбувався десь у іншому місці. Доречі, єдиний випадок на Західному розкопі слідів розбирання

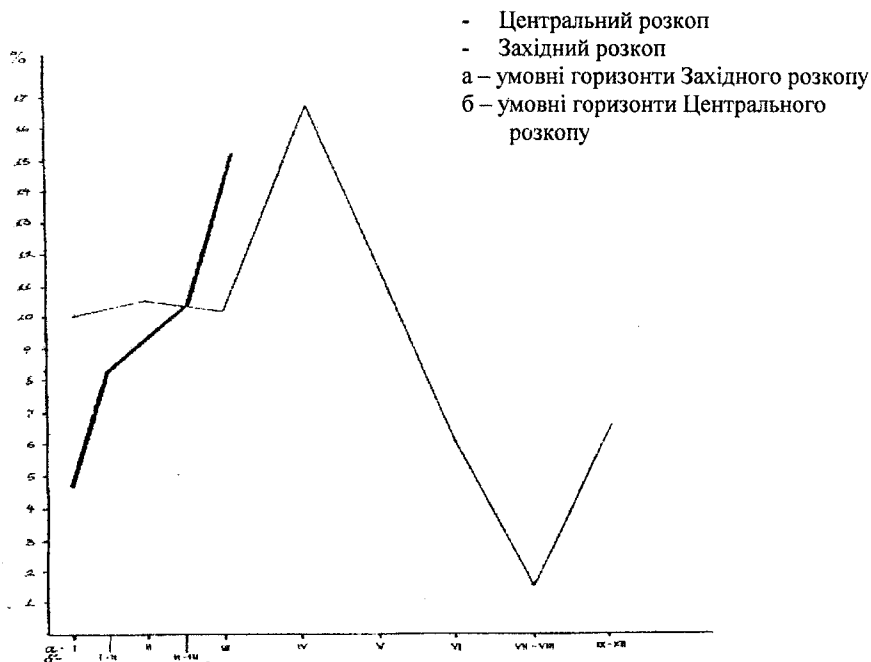

Рис. 2. Розподіл кісток черепа та рогових стрижнів за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

на нижній щелепі походить саме з V горизонту; тут також зафіксовані і нарізки на фалангах – беззаперечні свідчення первинного розбирання [Кротова, Сніжко, 1993, с. 75]. До того ж саме з V горизонту походять великі анатомічні групи хребців з лопаткою та хребців з плечовою (нерозібрані частини туш).

Для Центрального розкопу такі ж статистичні підрахунки було проведено з матеріалами трьох досліджених умовних горизонтів (таб. 2).

Тож маємо для кісток черепа і рогових стрижнів відсоткові значення, що плавно зростають з 4,7% до 15,2% (рис. 2). Показники для нижньої щелепи в цілому рівні, трохи вищі вони у II–III горизонтах (рис. 3). Верхніх зубів загалом втричі більше (відсоткові значення в межах 3,6%–7,3%), ніж нижніх (від 0,5% до 2,5%) (рис. 4).

Для хребців значення високі і загалом рівні, трохи менше їх для III горизонту. Відсоток ребер найвищий у I горизонті – 20,2%, нижче він трохи зменшується (рис. 5). Решток лопатки більше у верхній частині культурного шару і менше – в нижній (2,4% та 3,7%). Розподіл фрагментів тазових кісток рівномірний, деяке зменшення кількості відзначено у III горизонті.

Кістки I ланки кінцівок представлені майже однаковою загальною кількістю. Відсоток плечових плавно скорочується до низу (з 3,3%

до 1,6%), стегнових мало у III горизонті – 0,8% проти 3,9% у I–II (рис. 6). Кісток II ланки майже порівну. Променева демонструє досить рівні відсоткові значення по горизонтах (в межах 1,7%–2,4%), гомілкорова – невелике зниження у II–III горизонтах (до 0,8% проти 2% у III горизонті) (рис. 7). Кістки метаподій по горизонтах розподілені досить рівномірно, їх загальна кількість майже однакова для п'яної та плюскової (рис. 8). Відсоток фаланг загалом тримається в межах 10,3%–13,2% (рис. 9). Низькі значення для II–III горизонту (2,1%) не можна сприймати як характеристику окремого прошарку, тому ці значення в даному випадку не є принципово важливими.

Додаючи до цих даних розподіл слідів розбирання [Снежко, 2000, с. 116–117], спостерігаємо тенденцію до більш ретельної утилізації здобичі в нижній частині дослідженого культурного шару. З цим також добре корелюється і кількість анатомічних груп.

Також треба відзначити дуже цікаву закономірність: на відміну від осьових кісток, що демонструють тенденцію до загального повільного зменшення кількості, кістки краніального відділу показують різке зростання значень зверху до низу (рис. 2). Такий саме графік, але більш “спокійний” отримано і для фаланг (рис. 9). Рогові стрижні, черепні кістки та фаланги звичайно лишались на місці безпосереднього

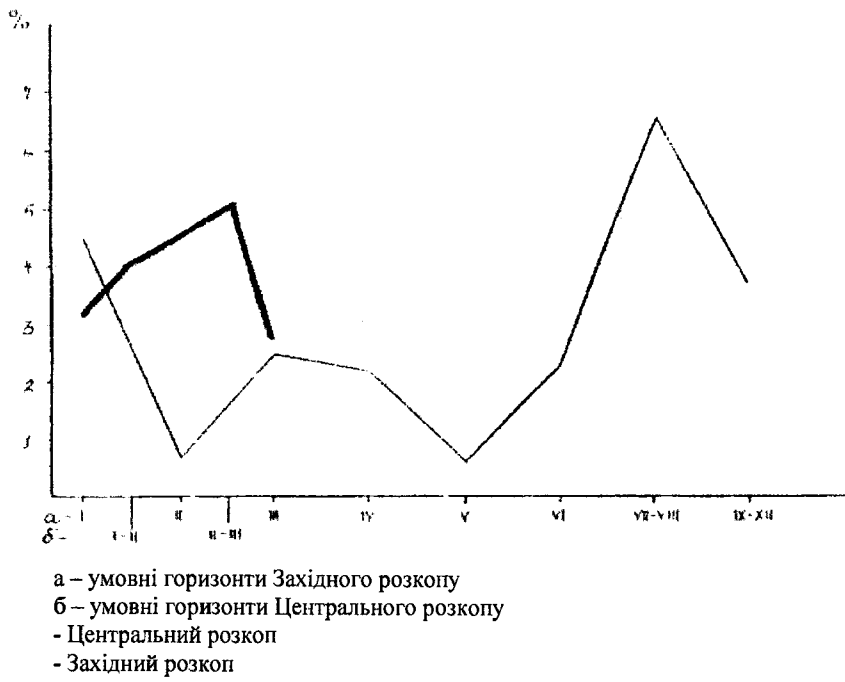

Рис. 3. Розподіл нижніх щелеп за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

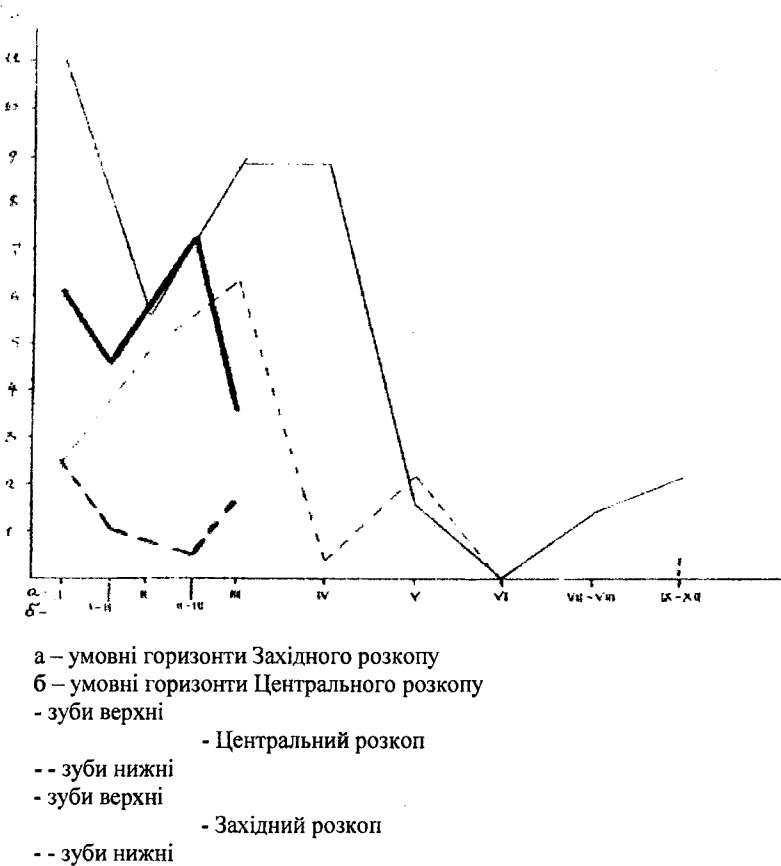
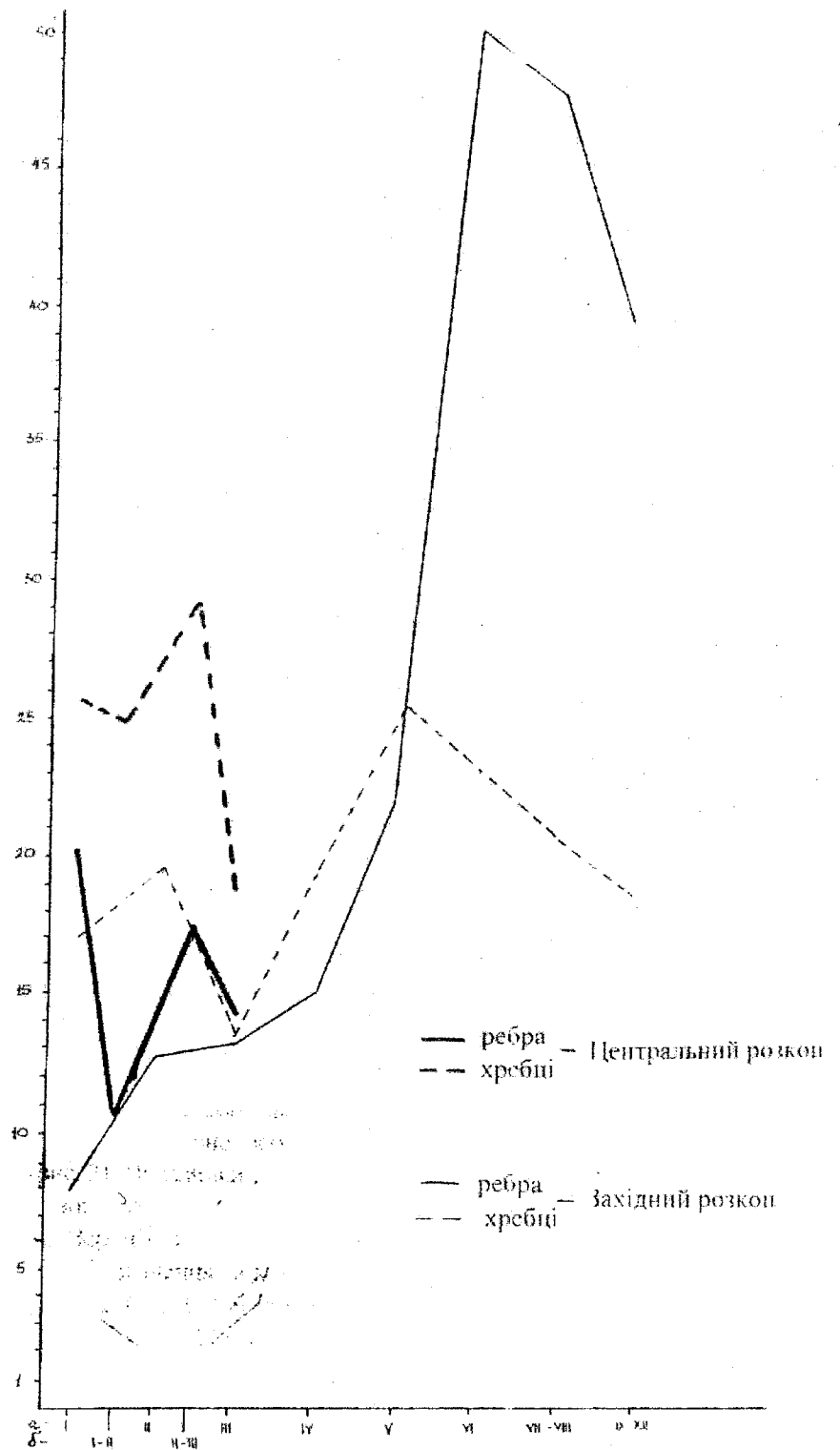

Рис. 4. Розподіл верхніх та нижніх зубів за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

а – умовні горизонти Західного розкопу
 б – умовні горизонти Центрального розкопу

Рис.5. Розподіл ребер та хребців за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

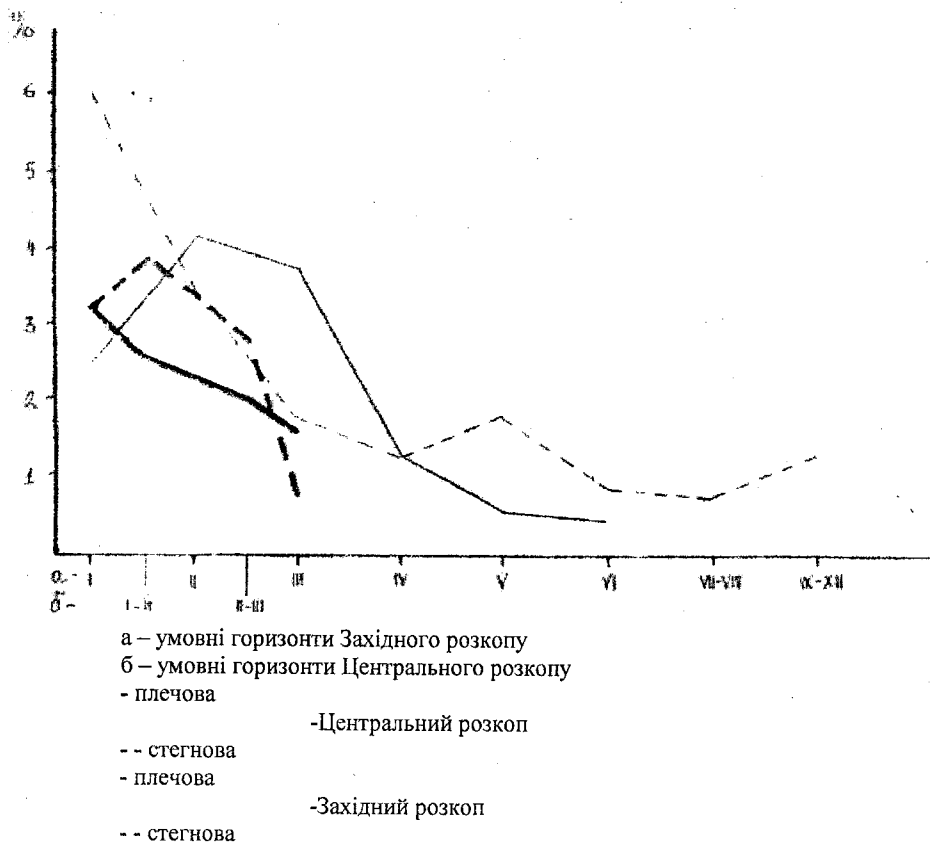

Рис. 6. Розподіл плечових та стегнових кісток за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

Рис. 7. Розподіл променевих та гомілкових кісток за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

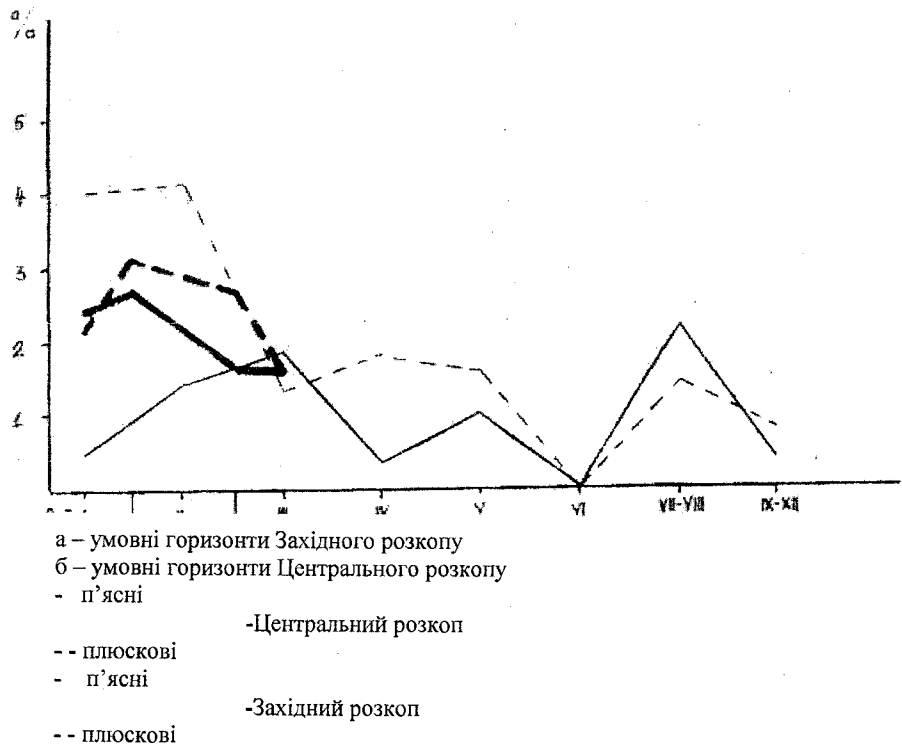

Рис. 8. Розподіл кісток метаподіїв за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

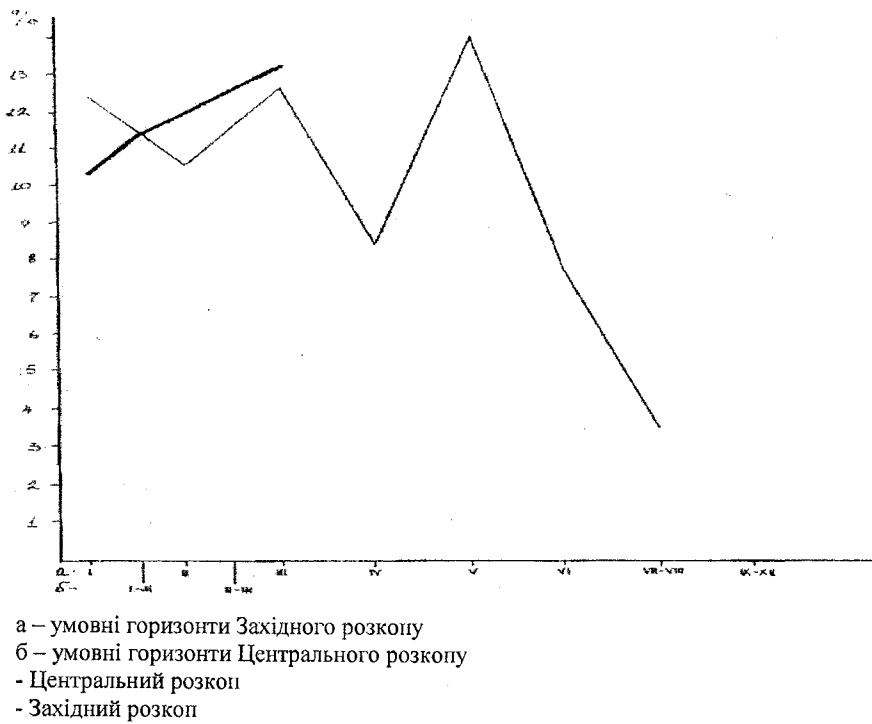
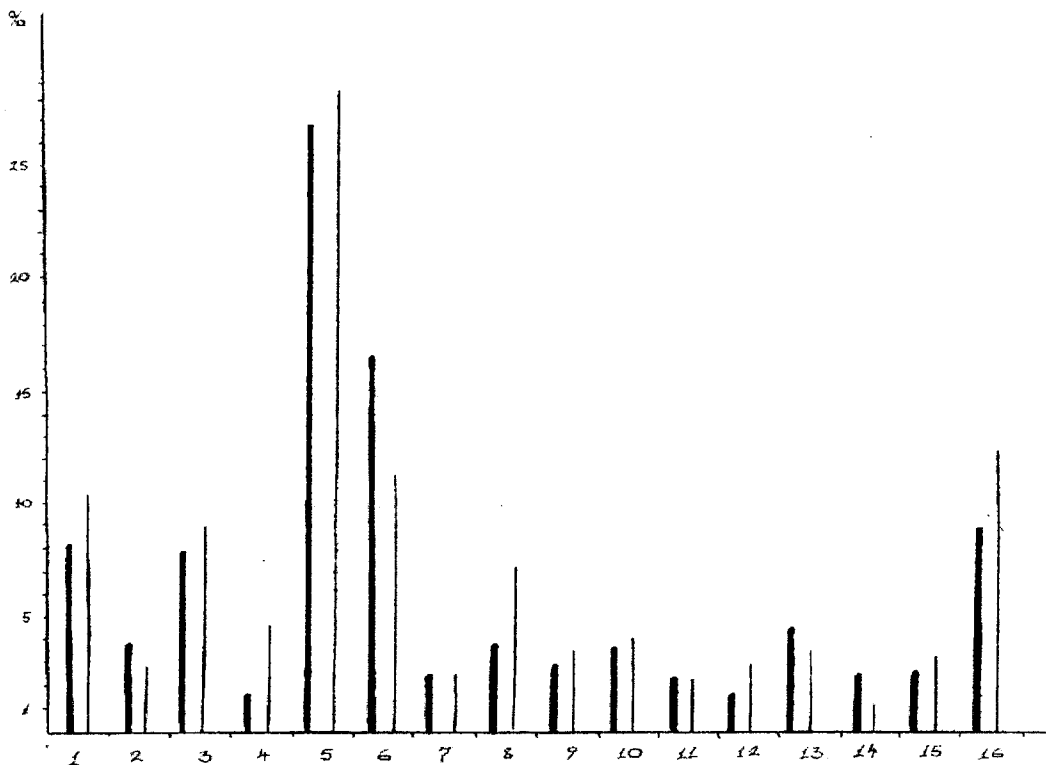

Рис. 9. Розподіл фаланг за умовними горизонтами Західного та Центрального розкопів.

- Центральний розкоп

- Західний розкоп

- 1 – рогові стрижні та черепні кістки
- 2 – нижні щелепи
- 3 – верхні зуби
- 4 – нижні зуби
- 5 – хребці
- 6 – ребра
- 7 – лопатки
- 8 – тазові

- 9 – плечові
- 10 – стегнові
- 11 – променеві
- 12 – гомілкові
- 13 – скакальний суглоб
- 14 – п'ясна
- 15 – плюскова
- 16 – I – III фаланги

Рис. 10. Кореляція відсоткових значень для I – III горизонтів Західного та Центрального розкопів.

проведення операцій з розбирання, фіксуючи, як правило, його первинну стадію.

Таким чином, для Західного розкопу спостерігаються певні розбіжності в розподілі елементів кістяка по умовним горизонтам. Відносно стабільність демонструють тільки групи хребців, лопаток, тазових та фаланг. Тому для цієї ділянки кістковища немає підстав говорити про структурну монолітність культурного шару. Загалом характеристики верхніх умовних горизонтів мають між собою більше спільних рис в порівнянні з характеристиками нижніх.

Для Центрального розкопу картина трохи інша: тут відзначається досить рівний розподіл елементів кістяка по умовним горизонтам. Деякі

розбіжності відзначені лише для кісток краніального відділу. Пояснити це можна, в першу чергу тим, що на цій ділянці досліджена не вся товща культурного шару.

Виходячи з цього, для коректного порівняння структури розподілу скелетних елементів на двох ділянках, використані матеріали I – III умовних горизонтів Центрального розкопу та матеріали, що представляють верхню частину культурного шару Західного розкопу – тобто також I – III умовні горизонти. Підсумовані дані зведено в таблицю 3 та подано на схемі 10.

Відсоток кісток черепа та рогових стрижнів трохи вищий на Західному розкопі, ніж на Центральному (10,5% та 8,2% відповідно).

Таблиця 1. Розподіл елементів скелета бізона за умовними горизонтами Західного розкопу.

Кістки скелета	I		II		III		IV		V		VI		VII-VIII		IX-XII	
	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Рогові стрижні	12	6,0	6	4,2	11	7,0	20	8,8	11	3,5	10	4,6	2	1,4	7	2,9
Мозгова частина черепу	3	1,5	4	2,8	2	1,3	8	3,5	11	3,5	2	0,9			3	1,3
Лицьова частина черепу			1	0,7												
Носова кістка	2	1,0	1	0,7	3	1,9	4	1,8	2	0,6						
Потилічні мишечки			1	0,7												
Основна потилична кістка	2	1,0	2	1,4			3	1,3	8	2,5	1	0,5			1	0,4
Кам'яниста кістка	1	0,5													2	0,8
Верхня щелепа	9	4,5	1	0,7	4	2,5	5	2,2	2	0,6	5	2,3	9	6,5	9	3,8
Нижня щелепа	3	1,5	3	2,1	1	0,6	3	1,3							1	0,4
Зубний ряд верхній	19	9,5	5	3,5	13	8,2	17	7,5	5	1,6			2	1,4	4	1,7
Зуб верхній	2	1,0	4	2,8	3	1,9	1	0,4	1	0,3					1	0,4
Зубний ряд нижній	3	1,5	3	2,1	7	4,4	1	0,4	6	1,9						
Зуб нижній																
Атлант							1	0,4	1	0,3	1	0,5			3	1,3
Епістрофей															2	0,8
Хребці шийні	3	1,5			2	1,3	3	1,3	2	0,6	1	0,5				
Хребці грудні	15	7,5	1	0,7	2	1,3	5	2,2	22	7,0	4	1,8	2	1,4	3	1,3
Остісті відростки					2	1,3			14	4,4	4	1,8	14	10,1	8	3,3
Хребці поперекові	2	1,0											2	1,4	2	0,8
Хребці крижі	1	0,5			1	0,6			1	0,3	3	1,4	1	0,7	4	1,7
Хребці хвостові							1	0,4	2	0,6	12	5,5			10	4,2
Хребці невизначені	13	6,5	27	19,0	14	8,9	34	15,0	37	11,7	24	11,0	10	7,2	14	5,9
Редра	16	7,9	18	12,7	21	13,2	34	15,0	69	21,8	109	50,0	66	47,5	94	39,3
Грудна кістка	6	3,0	3	2,1	3	1,9	5	2,2	1	0,3	4	1,8	1	0,7	3	1,3
Лопатка					6	3,8	3	1,3	2	0,6						
Плечова	5	2,5	6	4,2	6	3,8	3	1,3	2	0,6						

Таблиця 1. (продовження)

Кістки скелета	I		II		III		IV		V		VI		VII-VIII		IX-XII	
	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Рогові стрижні	12	6,0	6	4,2	11	7,0	20	8,8	11	3,5	10	4,6	2	1,4	7	2,9
Мозгова частина черепу	3	1,5	4	2,8	2	1,3	8	3,5	11	3,5	2	0,9			3	1,3
Лицьова частина черепу			1	0,7												
Носова кістка	2	1,0	1	0,7	3	1,9	4	1,8	2	0,6						
Потиличні мищелки			1	0,7			3	1,3	4	1,3	1	0,5			1	0,4
Основна потилична кістка	2	1,0	2	1,4			3	1,3	8	2,5					2	0,8
Кам'яниста кістка	1	0,5														
Верхня щелепа	9	4,5	1	0,7	4	2,5	5	2,2	2	0,6	5	2,3	9	6,5	9	3,8
Нижня щелепа	3	1,5	3	2,1	1	0,6	3	1,3	5	1,6			2	1,4	1	0,4
Зубний ряд верхній	19	9,5	5	3,5	13	8,2	17	7,5	1	0,3					4	1,7
Зуб верхній	2	1,0	4	2,8	3	1,9	1	0,4	6	1,9					1	0,4
Зубний ряд нижній	3	1,5	3	2,1	7	4,4	1	0,4	1	0,3	1	0,5			3	1,3
Атлант							1	0,4	1	0,3	1	0,5			2	0,8
Епістрофей																
Хребці шийні	3	1,5			2	1,3	3	1,3	2	0,6	1	0,5				
Хребці грудні	15	7,5	1	0,7	2	1,3	2	1,3	22	7,0	4	1,8	2	1,4	3	1,3
Остісті відростки	2	1,0			2	1,3	5	2,2	14	4,4	4	1,8	14	10,1	8	3,3
Хребці поперекові	1	0,5			1	0,6			1	0,3	3	1,4	2	1,4	4	1,7
Крижі																
Хребці хвостові	13	6,5	27	19,0	14	8,9	34	15,0	2	0,6	12	5,5	10	7,2	10	4,2
Хребці невизначені	16	7,9	18	12,7	21	13,2	34	15,0	37	11,7	24	11,0	10	7,2	14	5,9
Ребра									69	21,8	109	50,0	66	47,5	94	39,3
Грудна кістка	6	3,0	3	2,1	3	1,9	5	2,2	1	0,3	4	1,8	1	0,7	3	1,3
Лопатка	5	2,5	6	4,2	6	3,8	3	1,3	2	0,6	1	0,5				
Плечова																

Таблиця 2. Розподіл елементів скелета бізона за умовними горизонтами Центрального розкопу.

Кістки скелета	I прирізка		I – II		II – III		III	
	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%	кіль-ть	%
Рогові стрижні	18	1,8	23	2,9	17	2,3	14	5,6
Мозгова частина черепу	4	0,4	29	3,6	34	4,6	9	3,6
Лицьова частина черепу	1	0,1	13	1,6				
Носова кістка	3	0,3					1	0,4
Потиличні мишечки	7	0,7					4	1,6
Основна потилична кістка	2	0,2			2	0,3	2	0,8
Кам'яниста кістка	9	0,9	1	0,1	11	1,5	7	2,8
Верхня щелепа	3	0,3			12	1,6	1	0,4
Нижня щелепа	32	3,2	33	4,1	38	5,1	7	2,8
Зубний ряд верхній	1	0,1			7	0,9	4	1,6
Зуб верхній	61	6,0	37	4,6	48	6,4	5	2,1
Зубний ряд нижній	1	0,1			1	0,1		
Зуб нижній	24	2,4	8	1,0	3	0,4	4	1,6
Атлант	14	1,4	6	0,7	8	1,1	1	0,4
Епістрофей	8	0,8	2	0,2	4	0,5		
Хребці шийні	46	4,5	12	1,5	18	2,4	6	1,6
Хребці грудні	58	5,7	6	0,7	14	1,9	20	8,0
Остисті відростки	20	2,0	13	1,6	26	3,5	7	2,8
Хребці поперекові	38	3,8	1	0,1	4	0,5	6	1,6
Крижі	10	0,9	4	0,5	5	0,7		
Хребці хвостові	3	0,3			5	0,7		
Хребці невизначені	63	6,2	156	19,5	134	18,0	11	4,3
Ребра	207	20,2	86	10,7	129	17,3	36	14,3
Грудна кістка	3	0,3			2	0,3		
Лопатка	25	2,4	30	3,7	7	0,9	5	2,0
Плечова	34	3,3	21	2,6	15	2,0	4	1,6
Променева	22	2,2	19	2,4	13	1,7	5	2,0
Ліктьова	14	1,4	3	0,4	9	1,2	4	1,6
П'ясна	25	2,4	22	2,7	12	1,6	4	1,6
Суглобові передньої кінцівки			12	1,5	16	2,1	14	5,6
Тазова	31	3,0	33	4,1	38	5,1	7	2,8
Стегнова	34	3,3	31	3,9	21	2,8	2	0,8
Гомілкova	16	1,6	15	1,9	6	0,8	5	2,0
П'яткова	21	2,1	20	2,5	9	1,2	1	1,6
Центральна	8	0,8	7	0,9	7	0,9	3	1,2
Таранна	17	1,7	17	2,1	11	1,5	2	0,8
Плоскова	22	2,2	25	3,1	20	2,7	4	1,6
Колінна чашечка	6	0,6	7	0,9	11	1,5	4	1,6
Суглобові задньої кінцівки			14	1,7	4	0,5	3	1,2
Метаподій невизначений	7	0,7	4	0,5	9	1,2	3	1,2
I фаланга	51	5,0	36	4,5	5	0,7	12	4,8
II фаланга	35	3,4	23	2,9	7	0,9	12	4,8
III фаланга	19	1,9	32	4,0	4	0,5	9	3,6
Всього:	1023	100,6	801	99,7	746	99,9	251	98,6

Таблиця 3. Розподіл частин скелета бізона на Центральному та Західному розкопах.

Кістки скелету	Центральний розкоп		Західний розкоп	
	Кількість	%	Кількість	%
Рогові стрижні	72	2,6	29	6,0
Мозгова частина черепа	76	2,8	9	1,9
Лицьова частина черепа	14	0,5	1	0,2
Носова кістка	4	0,1		
Потиличні мишечки	11	0,4	6	1,2
Основна потилична кістка	6	0,02	1	0,2
Кам'яниста кістка	28	1,0	4	0,8
Верхня щелепа	16	0,6	1	0,2
Нижня щелепа	110	3,99	14	2,9
Зубний ряд верхній	12	0,4	7	1,4
Зуб верхній	151	5,5	37	7,6
Зубний ряд нижній	2	0,07	9	1,9
Зуб нижній	39	1,4	13	2,7
Атлант	29	1,1		
Епістрофей	14	0,5		
Хребці шийні	82	2,97	5	1,0
Хребці грудні	98	3,6	18	3,7
Остисті відростки	66	2,4	2	0,4
Хребці поясничні	49	1,8	2	0,4
Крижі	19	0,7	2	0,4
Хребці хвостові	8	0,3		
Хребці невизначені	364	13,2	54	11,1
Редра	458	16,6	55	11,3
Грудна кістка	5	0,2		
Лопатка	67	2,4	12	2,5
Тазова	109	3,95	35	7,2
Плечова	74	2,7	17	3,5
Стегнова	88	3,2	20	4,1
Колінна чашечка	28	1,0	5	1,0
Ліктьова	30	1,1	3	0,6
Промінева	59	2,1	10	2,1
Великогомілкова	42	1,5	14	2,9
П'яткова	54	1,96	5	1,0
Центральна	25	0,9	5	1,0
Таранна	47	1,7	8	1,6
П'ясна	63	2,3	6	1,2
Плюскова	71	2,6	16	3,3
Метаподій невизначений	23	0,8	1	0,2
I фаланга	104	3,8	25	5,1
II фаланга	77	2,8	20	4,1
III фаланга	64	2,3	15	3,1
Всього:	2758	100,04	486	99,8

Тут також вищі відсотки зубів, до того ж на обох ділянках значно переважають верхні. Але кісток нижньої щелепи більше на Центральному розкопі. Відсоток хребців майже рівний, він трохи вищий на Західному розкопі, а на Центральному трохи вищий показник для ребер. Відсотки лопаток – однакові, а тазових – вищі на Західному розкопі. Кістки I і II планки кінцівок демонструють майже рівні показники. Значення для метаподіїв трохи більші на Центральному розкопі. Є невеликі розбіжності у відсотку фаланг – 8,9% на Центральному і 12,3% на Західному розкопі.

Спираючись на отримані результати, можна зробити висновок, що відмінності у розподілі частин кістяка в горизонтальній площині верхньої частини культурного шару стосуються, головним чином, кісток краніального відділу, хребців, ребер та фаланг. Цілком логічно пов'язати їх з переміщенням окремих груп кісток під час різних операцій з утилізації здобичі.

Отже, можна зробити наступні висновки.

Досліджену ділянку культурного шару Центрального розкопу умовно можна розділити на дві частини, що мають деякі особливості функціонального характеру.

У верхній частині відносно рівномірно представлені кістки скелету всіх типів; тут також стабільні, але не досить високі значення кількості слідів розбирання. Функціонально ця ділянка може бути пов'язана з проведенням операцій з вторинного розбирання.

Нижня частина культурного шару умовно тяжіє до III горизонту. Тут представлені також кістки усіх відділів кістяка, але дещо в іншій пропорції. Різко зростає відсоток кісток краніального відділу, трохи збільшується кількість фаланг, а кількість кісток кінцівок, навпаки, дещо знижується. З огляду на наявність високих значень для кісток черепа і фаланг, а також присутність характерних слідів на кістках, певно, є можливість функціонально визначити цю ділянку як таку, що була пов'язана з першим етапом розбирання. Цьому не суперечить і значна кількість анатомічних груп.

Культурний шар Західного розкопу умовно можна розподілити на три функціонально відмінні частини: верхню – I – III умовні горизонти, середню, центром якої, імовірно, є V умовний горизонт, і нижню – VII – XII умовні горизонти.

У верхній частині досить рівномірно представлені всі елементи кістяка за виключенням хребців. Зафіксовані сліди первинного розбирання, але їх небагато. Переважають сліди вторинного розбирання. У порівнянні з Цен-

тральним розкопом, серед матеріалів верхньої частини Західного у відсотковому відношенні трохи більше кісток черепа та зубів, але трохи менше представлена нижня щелепа; майже рівне співвідношення хребців, лопаток, кісток I, II планки кінцівок і метаподіїв. На Центральному розкопі трохи більше ребер, на Західному – фаланг. Але загалом значення дуже близькі. А свідомства розбирання на Центральному розкопі представлені значно краще: як у відношенні типів кісток, на яких вони зафіксовані, так і у абсолютній кількості. Але ці розбіжності можна, імовірно, віднести за рахунок того, що цілеспрямований пошук слідів нарізок і зламів під час дослідження цієї ділянки не вівся. Загалом ділянку верхньої частини культурного шару Західного розкопу функціонально можна визначити як місце проведення переважно другого етапу розбирання здобичі.

Середня частина культурного шару Західного розкопу тяжіє до V горизонту. Тут представлені кістки скелету майже всіх типів. Для краніального відділу максимальні значення припадають на IV умовний горизонт, для фаланг – на V. Тут досить висока кількість хребців і ребер. Значний відсоток демонструють сліди розбирання, що представлені на кістках 12 типів. Переважають свідомства первинного розбирання, але є і безсумнівні свідомства вторинного. Тут практично не відзначені сліди розбирання на кістках I і II планки: схоже, що ці частини на означеній ділянці зовсім не оброблялись. Саме з V горизонту походять великі анатомічні групи передньої чверті туші. Загалом можна з великою мірою впевненості констатувати, що після мисливської операції, внаслідок якої сформувалась середня частина шару на Західному розкопі, на цій ділянці відбувалась перша стадія розбирання здобичі.

Нижня частина культурного шару умовно тяжіє до VII – VIII горизонтів. Тут найнижчий показник для кісток краніального відділу та фаланг і найвищий – для ребер; кісток кінцівок I і II планки дуже мало. Відношення слідів розбирання до загальної кількості кісток взагалі найвище – 42,8%. Є підстави вважати, що функціональний характер цієї ділянки визначала діяльність з переважно вторинного розбирання здобичі, під час якої верхні і середні частини кінцівок відносились, імовірно, на іншу ділянку для остаточного розбирання і споживання.

Отже, проведення комплексного аналізу розподілу типів кісток з врахуванням свідчень розбирання надало можливість дійти наступного висновку: немає підстав говорити про структур-

ну монолітність культурного шару; окремі ділянки кістковища мають різний функціональний характер. Їх формування пов'язано з переважним проведенням першого або другого етапу утилізації мисливської здобичі після закінчення певної мисливської операції.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Кротова О.О., Сніжко І.А. Сліди утилізації мисливської здобичі в Амвросіївні // Археологія. 1993. №4. С. 72-84.

2. Кротова О.О. Дослідження Амвросіївської пізньопалеолітичної стоянки // Археологі-

чні відкриття в Україні 1997 – 1998 рр. К., 1988. С. 87-89.

3. Леонова Н.Б., Миньков Е.В. К вопросу об интерпретации Амвросиевского костыща – уникального памятника позднего палеолита Приазовья // Проблемы интерпретации археологических источников. Орджоникидзе, 1987. С. 34-50.

4. Снежко И.А. Планиграфия следов утилизации охотничьей добычи на Амвросиевском костыще // Археологический альманах, №9. Ред. А.В. Колесник. Донецк, 2000. С. 113-122.

5. Binford L.R. Debuting Archaeology. Academic Press, 1989. 534p.

Стаття надійшла до редакції у лютому 2003 р.